

Offentlige reguleringer av psykologyrket: Noen sammenlignende betraktninger

BJØRN CHRISTIANSEN

*Institutt for samfunnspsykologi,
Bergen*

Public Regulations of the Psychology Profession.

Abstract. — Some features of the Norwegian Psychology Law of 1973 are described, and the law is considered in an international and historical context. Different types of psychology laws are outlined and it is pointed out that the Norwegian law is a combination of a certification and a licencing law and that it is in line with recent thoughts concerning public regulations of professional services. The requirements of supervised professional experience and of continuing education in many American psychology laws are described. These requirements are discussed and evaluated from a domestic viewpoint. Finally, the evasive meaning of professional competence in psychology is briefly commented upon.

Psykologloven av 1973 stiller krav om norsk embetseksamen i psykologi for oppnåelse av godkjenning som psykolog. Loven åpner også mulighet for i tillegg å kreve en gjennomført praksistjeneste eller praksiserfaring. I loven henvises det til kyndighet til å utføre psykologisk arbeid, men det blir ikke stilt noen krav om at en godkjent psykolog skal vedlikeholde sin skikkethet og kompetanse. Loven inneholder ingen definisjon på hva som er psykologisk arbeid, men åpner likevel mulighet for at bruk av bestemte psykologiske metoder etter departementale forskrifter, kan forbeholdes godkjente psykologer. Vi skal i det følgende se på disse tre sider ved den norske psykologlov og trekke sammenligninger med amerikanske lovbestemmelser.

Et historisk tilbakeblikk

På tidspunktet for innføringen av den norske psykologlov hadde det allerede i mange år eksistert psykologlover i USA og Canada. Ingen av stedene er det snakk om føderale

psykologlover. I begge land er det regionale lover vedtatt av lokale lovgivende myndigheter. Som følge av dette er det begge steder variasjoner landsdeler imellom. I USA er psykologlovene forskjellige fra en stat til en annen, og i Canada fra en provins til en annen.

De første psykologlover ble innført i USA i siste halvdel av førtiårene. De stater som først vedtok slike lover var Connecticut (1945), Virginia (1946) og Kentucky (1948). Ikke før i 1977 hadde samtlige stater, samt Washington D.C., vedtatt egne psykologlover. De siste stater som fikk egne lover var South Dakota (1976), Vermont (1976), og Missouri (1977). Tabell 1 gir en oversikt over lov-utbredelsen fra 1945 til 1979 (Hogan, 1979). Tabellen viser hvor mange psykologlover som kom til innen hver 5-års-periode.

Tabell 1:
Utbredelsen av psykologlover i USA.

Tidsperiode	Antall nye statlige lover
1945—1949	3
1950—1954	4
1955—1959	8
1960—1964	10
1965—1969	16
1970—1974	7
1975—1979	3

Innføringen av egne psykologlover spredte seg fra USA til Canada. Den første kanadiske psykologlov ble vedtatt i Ontario i 1960. Der- nest fulgte Quebec og Saskatchewan i 1962, Manitoba i 1966, Alberta og New Brunswick i 1967, og British Columbia i 1977. Blant Canadas 10 provinser er det fremdeles bare 7 som har egne autorisasjonsbestemmelser for psykologer (Wand, 1980).

Da den første psykologlov ble vedtatt i Canada, var det allerede 15 delstater i USA som hadde slike lover. Selv om den norske psykologlov kom flere år etter de første nordamerikanske lover, kom den allikevel før samtlige stater og provinser i USA og Canada hadde innført tilsvarende lover.

Lovbestemmelser angående psykologisk yrkesutøvelse hadde sitt utspring i USA. Herfra har slike bestemmelser spredt seg til Europa (Øst-Tyskland, 1967; Nederland, 1971; Norge, 1973; Sverige, 1978), til Asia (Israel, 1976) og til Australasia (Australia, 1965). Konkrete forslag til psykologlover blir for øyeblikket diskutert i Storbritannia, Vest-Tyskland, Østerrike, Polen og NyZealand. For å utfylle bildet må det nevnes at både Brasil og Cuba fikk lovbestemmelser med anerkjennelse av psykologprofesjonen i midten av 60-årene.

Typer av psykologlover

De første psykologlover som ble vedtatt var såkalte sertifiseringslover. En sertifiseringslov går i korthet ut på at bare en person som er offentlig godkjent som psykolog har rett til å benytte tittelen psykolog, og til å tilby psykologiske tjenester. Vanligvis vil en slik lov inneholde følgende definisjon:

«As used in this Act «Psychologist» means any person who holds himself/herself out to the public by any title or description of services incorporating the words «psychologic», «psychological», «psychologist», «psychology», or any other term or terms that imply he/she is trained, experienced, or an expert in the field of psychology.» (Rodgers, 1981).

Det er i dag vanlig å skille mellom sertifiseringslover og lisensieringslover. En lisensieringslov er kjennetegnet ved at den definerer psykologisk praksis. Den amerikanske psykologforenings «Committee on State Legislation» har i en årrekke lagt fram anbefalinger til fordel for denne type psykologlovgivning. Komitéen har selv foreslått følgende definisjon av psykologisk praksis:

«The practice of psychology within the meaning of this Act is defined as, but not limited to, the rendering to individuals, groups, organizations, institutions, or to the public any service involving the application of principles, methods and procedures of understanding, predicting, and influencing behavior, such as principles pertaining to learning, perception, motivation, thinking, emotions, mind-body relationships, interpersonal relationships, and inter-group relationships such as methods and procedures including but not restricted to: interviewing, consulting, the constructing, and/or administering, and/or interpreting of test of mental abilities, aptitudes, interests, opinions, attitudes, emotions, motivations, personality characteristics, and psychophysiological characteristics; the assessment or diagnosis and treatment of emotional, and/or mental, and/or nervous disorder or dysfunction, and/or group dysfunction; psychotherapy; behavior modification; behavior therapy; bio»feedback techniques; hypnosis; matting, education, and vocational counseling; personnel selection, counseling, and management; evaluation, planning, and consulting for effective work and learning situations, social relationships, organizational development, group dynamics; and the resolution of interpersonal, inter-group, and social conflicts.» (APA, 1977).

Det er mulig å skille mellom to typer av lisensieringslover, mellom en rettighetsbekreftende og en forbudssettende type.

En rettighetsbekreftende lisensieringslov beskriver psykologisk praksis ikke for å forby eller for å nekte noen å beskjeftige seg med slik praksis (hvis de ikke samtidig gjør bruk av psykologtittelen direkte eller indirekte), men for å understreke at psykologer har en offentlig sanksjonert rett til å praktisere på bestemte områder og gjøre bruk av bestemte metoder. Det er altså snakk om en beskyttelse av psykologprofesjonen mot å bli rammet av praksis-innskrenkninger hjemlet i andre profesjonslover. Mest aktuelt i denne forbindelse er tilstedeværelsen av eller muligheten for innføringen av legelover med et monopolistisk og fagimperialistisk siktepunkt.

En forbudsrettet psykologlov har til formål å stenge andre ut fra å praktisere psykologi. Men siden det er vanskelig å formulere praksisdefinisjoner som ikke omfatter andre yrkesgruppers legitime arbeidsfelt, må slike lover inneholde vide unntaksbestemmelser. Bestemmelsene har gjerne denne form:

«Nothing in this Act shall restrict persons licenced, certified, or registred under any other provision of the State Code of Laws from practicing those arts that are within the scope of their practice and that are *allowed and within the standards and ethics* of their profession, provided that they do not hold themselves out to the public as a psychologist.» (Rodgers, 1981).

En forbudsrettet psykologlov med en bred og forholdsvis upresis definisjon av psykologisk praksis vil alltid føre til at andre beslektede yrkesgrupper, uten egne lisensieringslover, enten blir ansporet til omgående å forsøke å skaffe seg lovhjemlet beskyttelse, eller, hvis dette er problematisk, til å arbeide for en snarlig opphevelse av psykologloven. Bordet vil være duket for interprofesjonelle spenninger.

Det foreligger for tiden en nokså utbredt oppfatning at ingen bør stenges ute fra å praktisere på et bestemt område med mindre det kan dokumenteres eller sannsynliggjøres at en slik fri yrkesutøvelse er til ulempe for almenheten ved at den innebærer en unødvendig risiko for tilføyelse av skade. Sett fra motsatt side: Hvis det foreligger metoder eller prosedyrer med positive virkninger, men med skaderisiko hvis brukt på en ukyndig måte, er det i offentlighetens interesse at disse blir begrenset i bruk og utbredelse til kompetente personer, og at det blir innført lovbestemmelser for å sikre dette. En profesjonslov må begrunnes med at den er til beskyttelse av almenhet og offentlige interesser. En profesjons tittelbeskyttelse vil kunne falle inn under en slik begrunnelse: Det vil alltid være til almenhetens beste å vite at en bestemt vare eller tjeneste står for hva den gir seg ut for å være.

Holdninger på linje med dette syn har ført til utforming av en tredje type av psykologlover: lisensieringslover som er rettighetsbe-

kreftende gjennom definisjon av psykologisk praksis, men som samtidig åpner for mulige restriksjoner når det gjelder bruk av bestemte psykologiske metoder. En slik lov vil gjerne inneholde følgende momenter (kfr. Rodgers, 1981):

- 1) Den vil fastslå at alle fritt kan gjøre bruk av alle psykologiske metoder (beskrevet i loven) som ikke er underlagt restriksjoner.
- 2) Den vil presisere at det er Psykologrådets oppgave og ansvar å avgjøre hvilke spesielle metoder som skal underkastes restriksjoner, og som skal forbeholdes godkjente psykologer.
- 3) Den vil fastslå at Psykologrådet bare skal innskrenke bruken av metoder som krever en særlig faglig kompetanse for å bli brukt på en kyndig måte og som innebærer en viss risiko for en klients helse eller velvære hvis brukt uten at en slik kompetanse er til stede.
- 4) Den vil presisere at Psykologrådet må fatte sine vedtak på grunnlag av reglementert saksbehandling.
- 5) Den vil fastslå at de innskrenkninger som måtte bli besluttet for bruk av spesielle metoder ikke skal være til hinder for at andre profesjoner gjør bruk av metodene hvis dette er hjemlet i deres offentlige godkjenning, og at de ikke fremstiller seg slik at de gir uttrykk av å være psykologer.

En psykologlov av denne type er en fullmaktslov som overlater til psykologrådets skjønn til enhver tid å bestemme hvilke prosedyrer som skal forbeholdes psykologer, dog uten å innskrenke eller forby andre legaliserte yrkesgruppers rett til å praktisere på egne premiser. Presiseringen av at psykologrådets avgjørelser må være fattet i henhold til reglementert saksbehandling — henviser til at de må være fattet i åpenhet og på grunnlag av «public hearings designed to protect the public interest».

Staten Ohio har en psykologlov av denne type. Det sies i loven at ingenting er til hinder for at enhver person kan utføre psykologiske tjenester, under forutsetning av at de ikke gjør bruk av psykologtittelen, og ikke gjør bruk av prosedyrer som etter det statlige psykolog-

råds bestemmelser er å betrakte som «a serious hazard to mental health and to require professional expertise in psychology». På grunnlag av litteraturdokumentasjon og offentlig vitneførsel, besluttet Rådet med virkning fra 1978, at følgende prosedyrer er å anse som risikobetonte hvis de blir brukt på en ukyndig måte, og at deres bruk må forbeholdes autoriserte psykologer: 1) Sensitivitetstrening; 2) konfrontasjonsgrupper; 3) hypnose; 4) individuell intelligenstagning; 5) psykologisk diagnose og personlighetsevaluering; 6) psykologisk forankret individual- og psykoterapi; 7) psykologisk forankret atferdsterapi slik som, men ikke avgrenset til, implosiv terapi, aversjonsterapi og desensitivisering; 8) psykologisk forankret par-terapi og familierapi; 9) psykologisk terapi vedrørende seksuelle dysfunksjoner.

Når man i regelverket benytter betegnelser som psykologisk psykoterapi, psykologisk atferdsterapi, etc. er det åpenbart for å unngå reguleringer med konsekvenser for medisinsk behandlingspraksis.

Som nevnt gir den norske psykologlov anledning til å innføre tilsvarende restriksjoner for bruk av spesielle psykologiske metoder. Det norske psykologråd har ifølge foreliggende opplysninger vurdert spørsmålet grundig og er kommet til at selv om ukyndig bruk av visse psykologiske metoder representerer en mulighet for skadetilføyelse, må det være en viss fare for ukyndig bruk til stede for å kunne begrunne offentlige restriksjoner på området. En slik fare har det foreløpig ikke vært mulig å fastslå. Rådet har som følge av disse ikke villet gå inn for restriksjoner, men har samtidig gjort det klart at spørsmålet må vurderes på nytt hvis den nåværende situasjon skulle endres.

Den norske psykologlov favner videre enn vanlige sertifiseringslover. Selv om den ikke inneholder noen definisjon av psykologisk praksis, har den, med sin henvisning til «å ta syke i kur» (hvilket kan tolkes som en rettighetsbeskyttelse) og sine forskriftsbestemmelser, klare trekk tilfelles med en lisensieringslov. Loven kommer godt ut av en sammenligning med amerikanske psykologlover. Den kan på mange måter sies å være forbildelig og i tråd med nyere utviklingslinjer når det gjelder profesjonelle reguleringsordninger.

Delkrav om praksiserfaring

Profesjonelle yrker har til formål å løse påtrengende praktiske oppgaver. De oppøver og forvalter ferdigheter og innsikter avledet av praksis. Gjennom praksis utvikles og forbedres redskaper og tilnæringsmåter. Den praktiske kunnskap som forvaltes — blir overlevert gjennom samarbeid og kontaktnett. Profesjonsutøveren har sjelden anledning til å finne frem til den ideelle løsning. Han må handle ut fra de gitte omstendigheter, og han må handle i overensstemmelse med kollegiale normer.

Når dette er sagt, må det tilføyes at profesjonell yrkesutøvelse forutsettes å bygge på et rasjonelt grunnlag og på teoretiske perspektiver utviklet under eksperimentelle betingelser, og/eller på forskningsresultater avledet av kontrollerte og systematiserte observasjoner. Profesjonsutøveren må arbeide innenfor vitenskapelige rammebetingelser og med kjennskap til grunnleggende teorier og relevante vitenskapelige metoder. Han må holde seg ajour med sitt fags utvikling og å gjøre bruk av de prosedyrer som påvisbart er de mest hensiktsmessige for å løse aktuelle oppgaver.

Hva vi ønsker å få frem er at profesjonell kompetanse er noe annet enn forskningskompetanse og noe mer enn teoretiske kunnskaper og teoretiske ferdigheter. Viktige tilleggs-element er praktisk skjønn, praktiske ferdigheter og kjennskap til praktiske rutiner og forhold. Dette har i høy grad å gjøre med oppsamlet erfaring og med trening og opplæring i konkrete arbeidssituasjoner. Omfanget og kvaliteten av den kollegiale kontakt vil her spille en sentral rolle.

Ut fra et slikt syn vil profesjonell kompetanse aldri fullt ut kunne erverves gjennom universitetsstudier alene. Slike studier vil være nødvendige, men i tillegg vil det være påkrevet at det finner sted en suksessiv skolering og selvstendigjøring i praktiske handlingsvalg. Oppbygging av profesjonell kompetanse forutsetter at universitetsstudier blir komplettert med en praksisperiode med on-the-jobtraining og faglig supervisjon av erfarne kolleger. Ulike oppfatninger gjør seg gjeldende med hensyn til hvor langvarig praksisperioden bør være for oppnåelse av minimumskompetanse for uavhengig yrkesutøvelse. Derimot synes det å

herske bred enighet om at en vesentlig del av praksisperioden bør komme etter avlagt universitetseksamen, fordi anvendelse av vitenskapelige kunnskaper forutsetter et forutgående kunnskapstilfang, og ikke minst fordi en selstendigjørende praksisopplæring bare kan finne sted innen en kollegial arbeidssituasjon.

I tråd med synspunktene ovenfor har den amerikanske psykologforening over lengre tid gått inn for at autorisasjonsbestemmelser bør inneholde krav om praksis i tillegg til avsluttende universitetsstudier. I 1967 vedtok foreningen å innta følgende holdning når det gjelder psykologlover: «Legislation regulating the practice of psychology should be . . . requiring . . . no less than two years of supervised experience, one of which is subsequent to the granting of the doctoral degree.»

Mange amerikanske psykologlover inneholder i dag praksiskrav som samsvarer med foreningens standpunkt. Lovene omfatter gjerne disse bestemmelser:

«A partial requirement for a psychology liscence shall be that the applicant has at least two years of supervised professional experience in psychological work of a type satisfactory to the State Board of Psychology, at least one year of which must be postdoctoral. Except in unusual circumstances specifically acceptable to the Board, such work shall be under the supervision of a licenced psychologist. The Board shall adopt guidelines for the kinds of supervised professional experience which fulfills the requirement of this Section.» (Rodgers, 1981).

For USA som helhet foreligger følgende situasjon:

- 1) Et flertall av de statlige psykologlover (44 av 51) inneholder krav om dokumentert praksis i tillegg til avlagt universitetseksamen i psykologi på høyeste nivå.
- 2) Blant de lover som inneholder krav om praksis, fastslår flertallet (28 av 44) at praksistjenesten skal ha hatt en varighet på 2 år.
- 3) Blant lovene som inneholder krav om praksis, presiserer flertallet (27 av 44) at en bestemt del av praksistiden skal være gjennomført etter avlagt universitetseksamen.

- 4) Blant de lover som krever praksis etter eksamen, presiserer flertallet (15 av 27) at den skal ha hatt en varighet på ett år. De øvrige stiller krav om 2 år.

Hva innebærer det at en praksistid skal ha hatt en varighet på ett år? En vanlig definisjon av ett års praksis er at den har omfattet 1500 arbeidstimer i et stabilt arbeidsforhold. Flertallet av psykologlovene inneholder altså krav om en praksistid på 3000 timer for oppnåelse av autorisasjon, hvorav halvparten av timetallet må være ervervet etter avsluttende eksamen.

De fleste amerikanske utdanningsprogrammer med profesjonelt siktepunkt inneholder bestemmelser om ett års supervisert praksis (internship) ved godkjent praksisinstitusjon for oppnåelse av avsluttende psykologeksamen av høyere grad. Den amerikanske psykologforening har på sin side utarbeidet standarder for hvilke krav som bør stilles til praksisinstitusjoner som skal delta i studentopplæringen. Blant kravene inngår bl.a. følgende:

«The internship program should provide supervised experience in an organized sequence of activities and exposure to a variety of problems . . . In addition to group learning experiences, intensive individual supervision of high quality and ample quantity must be provided. Two hours per week of formally scheduled individual supervision is a minimum; more is desirable. Interns should be kept informed of their progress in the program by means of clearly identified evaluative sessions . . . Evaluations should include the results of observation of the interns' professional functioning.» (APA, 1980 a).

Flere statlige psykologråd har sluttet seg til disse standarder, og har i sine retningslinjer fastsatt at noenlunde tilsvarende krav må oppfylles for praksisgodkjenning generelt. I andre stater er superviseringsbestemmelser inntatt i psykologloven. Blant de psykologlover som inneholder krav om praksis, presiserer f.eks. flertallet (27 av 44) at praksiserfaringen må ha vært ledsaget av supervisjon. Videre presi-

serer flertallet av de lover som inneholder supervisjonskrav (17 av 27), at den superviserte praksis skal ha hatt en varighet på to år.

En norsk embetseksamen i psykologi gir en forholdsvis grundig innføring i psykologiske teorier og metoder. Den står når det gjelder bredde i teoretisk problembehandling og kunnskapsformidling, ikke tilbake for utenlandske psykologeksamener med profesjonelt siktepunkt. Hovedsvakheten ved den norske eksamen gjelder omfanget av den praktiske arbeidserfaring og opplæring. Noe skjønnsmessig strekker den samlede praksistid seg ikke ut over ca. 750 timer, når man trekker fra practicum-undervisning og annen forberedende kursopplæring, noe som er nødvendig for å trekke reelle sammenligninger.

Stilt overfor en slik innebygd svakhet ved vår yrkesforberedende universitetseksamen, hadde det vært ønskelig at det norske psykologråd med kraft hadde gått inn for å få iverksatt praksiskravet som det er gitt hjemmel for i psykologloven. Et initiativ på dette området ville ha kunnet høyne kvalifikasjonskravene for norsk psykologgodkjenning slik at denne hadde kommet på linje med de krav psykologprofesjonen selv må kunne sies å være bærere av. Det er viktig at det gjøres kjent bl.a. for norske helsemyndigheter at de krav som for tiden stilles for psykologgodkjenning ikke holder mål i en internasjonal sammenheng.

En mulig forklaring på situasjonen er å finne i at både NPF og Psykologrådet har vært så overopptatt av spesialistreglementer og særrettigheter i forhold til disse, at spørsmålet om inngangskvalifikasjoner for selvstendig psykoarbeid er blitt skjøvet i bakgrunnen. En viss lysning er kanskje i sikte på dette område i forbindelse med de nye regler om utvidet adgang til trygdekasserefusjoner.

Delkrav om etterutdanning

De fleste vil være enige om at en avlagt psykologeksamen og en etterfølgende psykologgodkjenning, uansett teori og praksiskrav, etter noen tid ikke gir noen fullgod garanti for kompetent yrkesutøvelse. Nye erfaringer og kunnskaper medvirker til å endre praksisrutiner og tilnæringsmåter, og en profesjonsutøver som

bare holder fast ved hva han engang har lært eller erfart, vil etterhvert ikke være i stand til å yte fullverdige tjenester.

Innen enkelte felt skjer det en så rask utvikling at mange arbeidsoperasjoner som var tidsmessige for få år siden, i dag ikke lenger er i pakt med aktuell viten og akseptable standarder. Ut fra et slikt syn er det blitt fremholdt at all fagutdanning har en tidsbegrenset gyldighet, og at et oppnådd profesjonelt kompetansenivå ubønnhørlig vil svekkes når det avskjermes fra et fortløpende kunnskapstilsig. Det er blitt gjort forsøk på å beregne hvor lang tid det tar fra en full yrkeskompetanse er blitt oppnådd, til kompetansenivået har sunket til det halve — sett i forhold til ny viten og nye prestasjonskrav. Man har med forbilder i moderne kjernefysikk stilt spørsmål om hva som er den gjennomsnittlige «half-life» tid for yrkesutdannelser. Når det gjelder enkelte tekniske utdannelser er det blitt påstått at deres half-life ikke sjelden kan dreie seg om bare 6 til 8 år. En legeutdanning er blitt anslått til 8 til 12 år, og en atferdsvitenskapelig utdanning til 12 til 15 år. Det er viktig å peke på at «half-life» tiden for en bestemt profesjonsutdanning vil variere fra en tidsperiode til en annen. Hovedtendensen synes å gå i retning av en stadig kortere foreldelsestid. Det er slike synspunkter som ligger bak forslagene om livsvarige læringsprogrammer.

Amerikanske praksislisenser for psykologer, leger, sykepleiere, tannleger, farmasøyter osv., gjelder for et begrenset tidsrom. Noen steder gis autorisasjon for bare ett år av gangen, andre steder for to år eller tre år. Inntil for noen år siden var det som regel svært enkelt å oppnå en lisensfornyelse. Hva som ble krevet var bare innbetaling av et mindre lisensgebyr. I løpet av 70-årene har stadig flere stater vedtatt tilføyelser til sine autorisasjonslover hvor det stilles krav om dokumentert fortsettelsesutdanning som vilkår for å få fornyet en lisens.

Behov for periodisk etterutdanning har lenge vært erkjent innen de fleste yrkesgrupper. Tidlig i 70-årene ble dette selvopplevde behov mange steder erstattet med et krav. Kravet kom i første omgang ikke fra yrkesutøverne selv, men fra forbrukerbevegelser og sosialpolitiske pressgrupper. Kravet gikk i alminnelighet len-

ger enn til å gjelde etterutdanning. Når det gjelder helsepersonell, ble det hevdet at en rimelig garanti for fullverdige ytelser bare kunne oppnås ved at dette personell ble underkastet periodiske kompetanseprøver, og at lisensfornyelser (f.eks. for hvert 6. eller 10 år) burde være betinget av akseptable prøveprestasjoner. Begrensninger eller opphør av trygdekasserefusjoner eller offentlige støtteordninger ble trukket frem som aktuelle virkemidler.

Stilt overfor trusselen om vidtgående offentlige inngrep og reguleringer valgte mange profesjonsgrupper å utarbeide sine egne etterdanningsregler. Mange regionale legeföreninger innførte nstemmelser om dokumentert etterutdanning for opprettholdelse av medlemskap. Spesialistordninger fikk tilsvarende tilføyelser: Opprettholdelse av spesialiststatus forutsetter en bestemt mengde etterdanningsaktivitet. Mange profesjonsföreninger har også arbeidet aktivt for å få etterdanningskrav innarbeidet i deres offentlige autorisasjonsbestemmelser.

Syten amerikanske statlige legeföreninger har for øyeblikket foreningslover som sier at medlemskap er betinget av en tilfredsstillende etterdanningsvirksomhet. I 22 stater blir det stilt krav om etterutdanning i forbindelse med fornyelse av legelisenser. I 4 stater blir det i dag faktisk stilt krav om etterutdanning både i forbindelse med lisensfornyelser og for opprettholdelse av medlemskap i den lokale legeförening.

Ingen psykologförening har foreløpig gått til det skritt å kreve fortsettelsesutdanning for medlemskap. Dette betyr ikke at ikke også psykologföreningene har engasjert seg aktivt i spørsmålet. Den amerikanske psykologföreningens «Committee on State Legislation» fremsatte i 1975 følgende anbefaling:

«Legislation affecting the practice of psychology shall include provisions for the periodic renewal of a licence to practice psychology contingent upon evidence acceptable to the State Psychology Board of continuing professional education meeting criteria adopted by the Board.» (APA, 1977).

Nitten amerikanske delstater har for øyeblikket psykologlover som gir hjemmel for å

stille krav om fortsettelsesutdanning for lisensfornyelser. I ytterligere 8 stater er spørsmålet oppe til overveielse. Blant de 19 stater med lovhjemmel, har 10 utarbeidet og iverksatt konkrete etterdanningsregler. Bortsett fra Maryland, som fikk lovhjemmel allerede i 1957, er alle de øvrige kommet til i tidsrommet mellom 1975 og 1980.

En gjennomgåelse av de aktuelle staters etterdanningsbestemmelser viser ikke ubetydelige forskjeller. Praktisk talt alle steder er det innført regler om at et bestemt timetall skal være anvendt til etterutdanning over en bestemt tidsperiode. På årsbasis varierer timetallet fra 5 til 50. Vanligst er krav om 20 til 24 utdannelses timer pr. år. Endel av timene forutsettes gjerne anvendt til formell kursdeltagelse, mens en annen del kan bli godskrevet for andre aktiviteter — som for eksempel deltagelse i tidsskriftgrupper, deltagelse i foredrags- og medlemsmøter arrangert av en lokal, regional eller nasjonal psykologförening. Ofte er det snakk om flere kategorier av kreditgivende aktiviteter, og om at ulike aktiviteter skal tillegges ulike vektall. Mange steder er regelverket for hva som kan godkjennes og på hvilken måte godkjenningen skal finne sted, meget detaljert utformet. Man sitter igjen med inntrykk av at mange psykologråd har laget regelverk som det er vanskelig å administrere.

Flertallet av statlige psykologlover er fortsatt uten etterdanningskrav. I mange av disse stater har psykologföreningen forholdt seg avventende til lovendringer, og har i stedet gått inn for iverksettelse av frivillige etterdanningsordninger. F.eks. har California State Psychological Association etablert et frivillig sertifiseringsprogram for sine medlemmer.

Vi skal i det følgende gi en nærmere beskrivelse av dette programmet.

Utgangspunktet er at psykologföreningen utsteder et sertifikat (en diplom, et vitnesbyrd) til de medlemmer hvis etterdanningsaktiviteter oppfyller bestemte kriterier. Sertifikatet kan brukes ved stillingsforandlinger og stillingssøknader, på samme måte som norske psykologer ofte vedlegger kursattester i sine søknadspapirer. De vedtatte kriterier gir uttrykk for en standard — utformet på profesjonens egne premisser.

Basiskravet som stilles er at en psykolog i løpet av en sammenhengende 3-års periode skal ha benyttet minst 75 timer på egen etterutdanning. Det skilles forøvrig mellom en generell og individualisert etterutdanningsform. Sistnevnte variant er særlig beregnet på psykologer som er bosatt på steder som gir få muligheter for deltagelse på kurs og foreningsmøter. Formen består av disse hovedelementer:

«Psychologist who prefer to develop their own individual plan for continuing education have to outline the nature of the plan in sufficient detail so that its purpose, scope, probable impact, time commitment and mode of final evaluation as to educational value can be judged. The plan has to be submitted for approval. Upon approval or mutual agreement to modification, the psychologist will make three brief annual reports that indicate how the original plan has been met. These must be approved each year by the Certification Committee. If three consecutive reports are acceptable, a certificate will be issued.» (CSPA, 1978).

Den generelle utdanningsplan er mer formalisert, men også denne gir anledning til individuelle utforminger. Hovedtrekkene i planen er disse:

«Psychologist choose activities from two categories, A and B. Category A consists of formally organized courses or programs in psychology, and category B of experiential and individually initiated activities. At least 20 hours from each category must be included during the three-year period. Category A hours are defined so that contact hours in lecture-discussion classroom activities are counted hour for hour. Activity and laboratory-type contact hours, such as group interaction, are counted at the rate of two hours activities for one hour credit. All courses given by approved institutions are accepted, and also specific courses and workshops given by non-approved institutions if they are approved beforehand. Category B hours are to be counted on an hour-for-hour basis, but should only include hours spent in the activity and not time spent in

socializing or supportive technical and non-psychological work. The following activities can be included: 1) Journal or study group; 2) Professional meetings, conferences, conventions, services as committee member of a professional organization; 3) Personal psychotherapy; 4) Self-study, review of literature; 5) Peer review, supervision; 6) Apprenticeships with a specially skilled professional; 7) Creative work of a psychological nature (book, film, tape). All institutions or individuals offering Category A courses are required to provide participants written evidence of completion to be included with the participants' annual reports. In addition, all Category A activities are required to have an evaluation component to determine the kind and amount of learning or growth that took place. In reporting Category B activities, psychologists are required to make self-evaluation of the benefit derived from each activity. Category B hours need not be verified on the annual report from.» (CSPA, 1978).

Bestemmelsen om at kurs skal være arrangert av en godkjent institusjon, innebærer at Sertifiseringskomiteén forutsettes å utøve faglig kontroll. Ordningen medfører også at kursarrangører står nokså fritt i opplegg og emnevalg etter at generell godkjenning er blitt gitt.

Den amerikanske psykologforening (APA) har i de senere år utviklet et eget system for godkjenning av etterutdanningsinstitusjoner. Dette bygger på at institusjonens undervisning oppfyller bestemte krav. En liste over godkjente institusjoner blir meddelt kvartalsvis i foreningens månedsblad *APA Monitor*, samtidig som institusjonens kurstilbud blir nærmere presentert. En klar regel for annonsene er at de skal inneholde en kort kursbeskrivelse og opplyse om hvor mange etterutdannings-timer kursdeltagerne vil bli kreditert for. Tallet på APA-godkjente etterutdanningsinstitusjoner er for øyeblikket ca. 100. Samlet betyr disse institusjonene ca. 500 kurs i året. Kursenes format varierer en god del, fra 2 timer til 150. Gjennomsnittskurset er på 16 timer.

Også i Norge er det i de senere år blitt utviklet et økende antall etterutdanningskurs for psykologer. Når det gjelder formaliseringen

av kursvirksomheten har denne mer gått i retning av godkjenningsordninger for oppnåelse av spesialistkompetanse enn av å sikre ivaretagelse av et allerede ervervet kompetansenivå. Sistnevnte spørsmål har ikke tiltrukket seg den samme oppmerksomhet. Tildels skyldes dette at forbrukerbevegelsen i Norge hittil har vært langt sterkere opptatt av forbruksvarer enn av profesjonelle ytelser.

Avsluttende vurdering

Et sentralt forhold som melder seg ved alle reguleringsbestemmelser, enten det gjelder psykologgodkjenning, spesialistgodkjenning, godkjenning av praksisordninger eller etterutdanningsaktiviteter, er at kompetansebegrepet i forbindelse med psykologisk yrkesutøvelse er vanskelig å definere og bedømme. Det er grunn til å tro at teoretiske studier ut over en viss grense gir minimal tilleggskompetanse, og at det samme er tilfelle når det gjelder økt praksiserfaring innenfor en og samme arbeids-situasjon. Hvor disse grenseverdier ligger vil være et spørsmål om skjønn.

Vi har tidligere fremhevet at praksiskrav bør innføres i den norske godkjenningsordning for psykologer. Det vil ikke være aktuelt med noen mangeårig praksis, men med en praksistid på ett til to år i en supervisert opplærings-situasjon. Dette er et krav som vil ligge innenfor en relativt sikker tidsramme for effektiv kompetanseutvikling.

Innføring av en tidsbegrenset psykologgodkjenning basert på krav om fortsettelsesutdanning for re-lisensering, vil bryte med en innarbeidet tradisjon i norsk profesjonslovgivning. På sett og vis vil det representere en underkjenning av profesjonsutøverens fagetiske kodeks — siden det er et anerkjent prinsipp ikke å utføre oppgaver som ligger utenfor eget kompetansefelt og å holde seg ajour med sitt fags utvikling. Til dette kan det selvsagt hevdes at mange yrkesaktive kan befinne seg i en situasjon hvor de ikke har anledning til å kontrollere deres egen ajourføring.

Et viktig argument som kan rettes mot formaliserte etterutdanningskrav er at oppfyllelsen av kravene ikke vil utgjøre noen garanti for at det har funnet sted en reell kompetanse-

oppbyggende læringsprosess. Dette er et argument som sterkt taler til fordel for frivillige etterutdanningsprogrammer. Å sette gjennomføringen av slike opp som betingelse for foreningsmedlemskap, vil lett virke mot sin hensikt, mens det derimot burde overveies om ikke spesialistordningene ville styrkes hvis de ble tillagt avpassende etterutdanningsbestemmelser. Erfaringer fra amerikanske medisinske spesialistutvalg peker i denne retning.

På et punkt burde universitetene kunne gjøre en spesiell innsats for å hjelpe praktiserende psykologer med sin teoretiske og kunnskapsmessige ajourføring. Det skulle være mulig å utarbeide relativt enkle «kunnskapsinventorier» for ulike psykologiske fagdisipliner, og i neste omgang tilby disse som måleinstrumenter for psykologer som på frivillig grunnlag ønsker å finne ut hvordan de står kunnskapsmessig i forhold til aktuelle standarder, for dernest eventuelt å kunne planlegge et selvinitiert læringsprogram. Det er også mulig at et slikt opplegg ville kunne legge grunnlaget for organisert kursvirksomhet. Det sentrale poeng er at det ville bygge på frivillig deltagelse både i evaluerings- og oppfølgingsfasen.

Etterutdanning er et emne som etter all sannsynlighet vil komme til å bli tillagt større og større oppmerksomhet i årene som kommer. Det er en utfordring for norske psykologer snarest å finne frem til den form og det innhold for virksomheten som best vil tjene fagets utvikling.

Selv om kompetansebegrepet innen praktisk psykologi for øyeblikket ligger hinsides hva som kan måles eksakt og vitenskapelig, er det ikke utenkelig at fremtidig forskning vil kunne endre på dette (kfr. Bernstein & Lecomte, 1981). Først gjennom en alment akseptabel kompetanseskala vil det være mulig å fatte fullt ut rasjonelle beslutninger om godkjenningskriterier og profesjonsreguleringer. Det er viktig å understreke at psykologprofesjonens berettigelse er dens kunnskapsgrunnlag og dens metoder for ervervelse av ny kunnskap. Profesjonen har primært forpliktelser i denne retning, men den har også et fortløpende samfunnsmessig ansvar som tilsier at bruk av ufullstendige kunnskaper ikke kan erstattes av fremtidige perfekte løsninger.

Referanser

- American Psychological Association, Committee on State Legislation: Model for state legislation effecting the practice of psychology, *American Psychologist*, 1967, 22, 1095-1103.
- American Psychological Association: *Guidelines for Accrediting Continuing Education in Psychology*. Washington, D.C.: Author, 1976.
- American Psychological Association, Committee on State Legislation: *A model for state legislation regulating the practice of psychology, APA, Upublisert komitérapport*, 1977.
- American Psychological Association: *Approval of Sponsors of Continuing Education for Psychologists: Criteria, Standards, and Procedures*. Washington, D.C.: Author, 1979.
- American Psychological Association, Committee on Accreditation: *Accreditation Handbook*. Washington, D.C.: Author, 1980 (a).
- American Psychological Association: *State of Continuing Education Requirements among States*. Washington, D. C.: Author, 1980 (b).
- American Psychological Association: *APA Approved Sponsors of Continuing Education in Psychology*. Washington, D.C.: Author, 1981.
- Bernstein, B. & Lecomte, C.: Licensure in psychology: Alternative directions. *Professional Psychology*, 1981, 12, 200-208.
- California State Psychological Association: *Certificate of Continuing Education in Psychology*. Los Angeles: Author, 1978.
- Dubin, S. S.: Obsolescence or lifelong education: A choice for the professional. *American Psychologist*, 1972, 27, 486-498.
- Edwards, R.; Green, R. & Shore, B. K.: Should continuing education be mandatory? *NASW News*, 1981, 26, 6-7.
- Hogan, D. B.: *The Regulation of Psychotherapists. Vol. II. A Handbook of State Licensure Laws*. Cambridge, Mass.: Ballinger, 1979.
- Jones, N. F.: Continuing education: A new challenge for psychology. *American Psychologist*, 1975, 30, 842-847.
- Rodgers, D. A.: A proposed model of psychology licensing law. *Professional Practice of Psychology*, 1981, 2, 47-71.
- Wand, B.: Legislation to regulate psychologists and the practice of psychology in Canada: An overview. *Professional Practice of Psychology*, 1980, 1, 59-64.